

Soạn bài: Hành động nói

HÀNH ĐỘNG NÓI

I. KIẾN THỨC CƠ BẢN

1. Hành động nói là gì?

a) Đọc đoạn trích sau và trả lời câu hỏi.

Mẹ con Lí Thông đang ngủ, bỗng nghetiếng gọi cửa. Ngõ là hồn oan của Thạch Sanh hiện về, mẹ con hắn hoảng sợ, van lạy rồi rút. Khi Thạch Sanh vào nhà kể cho nghe chuyện giết chằn tinh, chúng mới hoàn hồn. Nhưng Lí Thông bỗng nảy ra kế khác. Hắn nói:

- Con trăn ấy là của vua nuôi đã lâu. Nay em giết nó, tất không khỏi bị tội chết. Thôi, bây giờ nhân trời chưa sáng em hãy trốn ngay đi. Có chuyện gì để anh ở nhà lo liệu.

Thạch Sanh lại thật thà tin ngay. Chàng vội từ giã mẹ con Lí Thông, trở về túp lều cũ dưới gốc đa, kiếm củi nuôi thân.

(Thạch Sanh)

- Lí Thông nói với Thạch Sanh nhằm mục đích chính là gì? Câu nào thể hiện rõ nhất mục đích ấy?

- Lí Thông có đạt được mục đích ấy không? Chi tiết nào nói lên điều đó?

- Lí Thông đã thực hiện mục đích của mình bằng phương tiện gì?

- Nếu hiểu hàng động là “việc làm cụ thể của con người nhằm một mục đích nhất định” thì việc làm của Lí Thông có phải là một hành động không? Vì sao?

Gợi ý:

- Lí Thông nói với Thạch Sanh nhằm mục đích cướp lấy công lao về mình. Câu nói thể hiện rõ nhất mục đích ấy là câu: Thôi, bây giờ nhân trời chưa sáng em hãy trốn ngay đi. Có chuyện gì để anh ở nhà lo liệu.

- Lí Thông đã đạt được mục đích nói của mình, vì sau khi nghe Lí Thông nói, Thạch Sanh đã vội vàng từ giã mẹ con hắn đi.

- Lí Thông đã thực hiện mục đích của mình bằng lời nói.

- Việc làm của Lí Thông có thể coi là một hành động, vì nó là một việc làm có mục đích.

b) Trong đời sống xã hội, con người luôn luôn có nhu cầu giao tiếp với nhau. Một trong những phương tiện vô cùng quan trọng và cần thiết để giao tiếp, đó là ngôn ngữ. Khi ta nói, tức là ta đã sử dụng ngôn ngữ ở dạng âm thanh để giao tiếp, khi đó, ta đã đồng thời thực hiện hai hành động: hành động tạo lời và hành động có mục đích tác động đến người nghe.

- Hành động nói là hành động có mục đích do người nói thực hiện trong khi nói.

Ví dụ: Anh ơi, đường vào trung tâm thành phố đi hướng nào ạ!

Thực hiện 2 hành động:

+ Hành động tạo câu là hành động tạo ra chuỗi âm thanh.

+ Hành động nói - hỏi đường (mục đích)

- Giá trị của hành động nói chính là hành động tạo lời có mục đích. Vì vậy, trong một hoàn cảnh nói năng cụ thể, muốn đạt hiệu quả giao tiếp cao, người tham gia giao tiếp cần phải biết sử dụng hành động nói thích hợp, tức là phải biết chọn phương tiện và nội dung diễn đạt thích hợp với khả năng tiếp nhận và suy đoán của người nghe.

2. Một số kiểu hành động nói thường gặp

a) Trong đoạn trích trên, mỗi câu trong lời nói của Lí Thông đều nhằm một mục đích nhất định. Những mục đích ấy là gì?

Gợi ý: Lời nói của Lí Thông gồm có bốn câu. Hãy khớp các mục đích sau vào các câu ấy sao cho phù hợp.

- Đe dọa.

- Trình bày.

- Hứa hẹn.

- Khuyên.

b) Chỉ ra các hành động nói trong đoạn trích sau và cho biết mục đích của mỗi hành động.

Cái Tí chưa hiểu hết ý câu nói của mẹ, nó xám mặt lại và hỏi bằng giọng luống cuống:

- Vậy thì bữa sau con ăn ở đâu ?

Thêm thêm một “giây” nức nở, chị Dậu ngó con bằng cách xót xa:

- Con sẽ ăn ở nhà cụ Nghị thôn Đoài.

Cái Tí nghe nói giây này, giống như sét đánh bên tai, nó liệng củ khoai vào rổ và oà lên khóc.

[...] Chừng như lúc này thấy bắt cả chó lớn, chó con, cái Tí vẫn tưởng những con vật ấy sẽ đi thế mạng cho mình, cho nên nó đã vững dạ ngồi im. Bây giờ nghe mẹ nó giục nó phải đi, nó lại nhếch nhác, mếu khóc:

- U nhất định bán con đây ư ? U không cho con ở nhà nữa ư ? Khốn nạn thân con thế này! Trời ơi!...

(Ngô Tất Tố, Tắt đèn)

Gợi ý:

- Các hành động nói trong đoạn trích thuộc về hai nhân vật chị Dậu và cái Tí (chú ý những câu in đậm).

- Lời của cái Tí: một câu dùng để hỏi, một câu dùng để bộc lộ cảm xúc tuyệt vọng, xót xa. Lời của chị Dậu dùng để thông báo.

c) Liệt kê các kiểu hành động nói qua phân tích hai đoạn trích trên.

Gợi ý: trình bày (báo tin), đe dọa, khuyên, hứa hẹn, hỏi, bộc lộ cảm xúc,...

II. RÈN LUYỆN KĨ NĂNG

1. Trần Quốc Tuấn viết Hịch tướng sĩ nhằm mục đích khích lệ tướng sĩ học tập cuốn Binh thư yếu lược (do chính ông soạn) và khích lệ lòng yêu nước và ý chí chống ngoại xâm của tướng sĩ.

- Câu thể hiện mục đích nói nêu trên là: “Nay ta chọn binh pháp các nhà hợp làm một quyển gọi là Binh thư yếu lược. Nếu các người biết chuyên tập sách này, theo lời dạy bảo của ta, thì mới phải đạo thần chủ; ngược bằng khinh bỏ sách này, trái lời dạy bảo của ta, tức là kẻ nghịch thù”.

- Câu nêu trên vừa là lời thông báo, vừa là lời cầu khiến, đe dọa. Nó thể hiện rõ nhất cho mục đích chung của toàn bài.

2. Chỉ ra các hành động nói và mục đích của mỗi hành động nói trong các đoạn trích sau:

a) Tiếng chó sủa vang các xóm.

Bà lão láng giềng lại lật đật chạy sang:

- Bác trai đã khá rồi chứ ?

- Cảm ơn cụ, nhà cháu đã tỉnh táo như thường. Nhưng xem ý hãy còn lè bệ lệt bệt chừng như vẫn mệt lắm.

- Nay, bảo bác ấy có trốn đi đâu thì trốn. Chứ cứ nằm đấy, chốc nữa họ vào thúc sưu, không có, họ lại đánh trói thì khổ. Người ốm rề rề như thế, nếu lại phải một trận đòn, nuôi mấy tháng cho hoàn hồn.

- Vâng, cháu cũng nghĩ như cụ. Nhưng để cháo nguội, cháu cho nhà cháu ăn lấy vài húp cái đã. Nhịn suông từ sáng hôm qua đến giờ còn gì.

- Thế thì phải giục anh ấy ăn mau lên đi, kéo nữa người ta sắp sửa kéo vào rồi đấy!

Rồi bà lão lật đật trở về với vẻ mặt băn khoăn.

(Ngô Tất Tố, Tắt đèn)

b) Lê Thận nâng gươm lên ngang đầu nói với Lê Lợi:

- Đây là Trời có ý phó thác cho mình công làm việc lớn. Chúng tôi nguyện đem xương thịt của mình theo mình công, cùng với thanh gươm thần này để báo đền Tổ quốc!

(Sử tích Hồ Gươm)

c) Hôm sau lão Hạc sang nhà tôi. Vừa thấy tôi, lão báo ngay:

- Cậu Vàng đi đời rồi ông giáo ạ!

- Cụ bán rồi?

- Bán rồi! Họ vừa bắt xong. [...]

- Thế nó cho bắt à?

Mặt lão đột nhiên co rúm lại. Những vết nhăn xô lại với nhau, ép cho nước mắt chảy ra. Cái đầu lão ngoẹo về một bên và cái miệng móm mém của lão mếu như con nít. Lão hu hu khóc...

- Khôn nạn... Ông giáo ơi!... Nó có biết gì đâu! Nó thấy tôi gọi thì chạy ngay về, vẫy đuôi mừng. Tôi cho nó ăn cơm. Nó đang ăn thì thằng Mục nấp trong nhà, ngay đằng sau nó, tóm lấy hai cẳng sau nó dốc ngược nó lên.

(Nam Cao, Lão Hạc)

Gợi ý:

- Đoạn trích gồm nhiều hành động nói. Các hành động này là của các nhân vật: Bà láng giềng và chị Dậu (trong (a)), Lê Thận (trong (b)), Ông giáo, lão Hạc (trong (c)).

- Trong đó, lời nói của các nhân vật nhằm mục đích:

+ Bà láng giềng: hỏi, khuyên.

+ Chị Dậu: trả lời, thông báo, hứa hẹn.

+ Lê Thận: trình bày, bộc lộ cảm xúc.

+ Ông giáo: hỏi.

+ Lão Hạc: thông báo, bày tỏ cảm xúc.

3. Đoạn trích dưới đây có ba câu chứa từ hứa. Hãy xác định kiểu hành động nói được thực hiện trong mỗi câu ấy.

Em đi nhanh về chiếc giường, đặt con Em Nhỏ quàng tay vào con Vệ Sĩ.

- Em để nó ở lại – Giọng em ráo hoảnh – Anh phải hứa với em không bao giờ để chúng ngồi cách xa nhau (a). Anh nhớ chưa? Anh hứa đi (b).

- Anh xin hứa (c).

Tôi mếu máo trả lời và đứng như chôn chân xuống đất, nhìn theo cái bóng bé nhỏ liêu xiêu của em tôi trèo lên xe.

(Khánh Hoài, Cuộc chia tay của những con búp bê)

Gợi ý: Kiểu hành động nói trong các câu là:

- Câu (a): trình bày (nêu ý kiến nhắc nhở).

- Câu (b): cầu khiến (giục giã).

- Câu (c): hứa hẹn.